

colloquium-journal

ISSN 2520-6990

Międzynarodowe czasopismo naukowe

**Юридические науки
Медицинские науки
Экономические науки
Педагогические науки
Психологические науки**
№13(136) 2022

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

УДК: 159.922.7

*Бабаян Юлія Олександрівна,
Шапошникова Юлія Геннадіївна,
Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського*

ВПЛИВ СТИЛЮ ПОВЕДІНКИ БАТЬКІВ ІЗ НЕБЛАГОПОЛУЧНИХ СІМЕЙ НА РОЗВИТОК ПІДЛІТКІВ

*Babaian Yuliia,
Shaposhnikova Yuliia,
Mykolaivskyi National Sukhomlynskyi University*

THE INFLUENCE OF THE BEHAVIOR STYLE OF PARENTS FROM DISADVANTAGED FAMILIES ON DEVELOPMENT OF ADOLESCENTS

Анотація.

У статті проаналізовано особливості впливу стилів батьківського виховання на розвиток особистості дитини. Показано, що сімейний контекст є важливою соціальною системою, в рамках якої люди розвиваються, навчаються та моделюють поведінку, яку підкріплюють батьки та інші члени сім'ї. Виховання та психологічний клімат в сім'ї відіграють вирішальну роль в розвитку і становленні особистості. Крім цього, стосунки в сім'ї продовжують здійснювати свій вплив, як в дитинстві, так і протягом життя.

Abstract.

The article analyzes the features of the influence of parenting styles on the development of the child's personality. The family context has been shown to be an important social system in which people develop, learn, and model behaviors that are supported by parents and other family members. The upbringing and psychological climate in the family play a crucial role in the development and formation of personality. In addition, family relationships continue to have an impact, both in childhood and throughout life.

Ключові слова: *неблагополучна сім'я, стиль сімейного виховання, стиль батьківства, сімейний мікроклімат*

Keywords: *troubled family, family upbringing style, parenting style, family microclimate*

Фундаментом сімейного мікроклімату є міжособистісні відносини, що і визначають клімат сім'ї. Саме за ставленням батьків до своєї дитини, за стилем сімейного виховання, можна припустити, якою дитина стане в майбутньому.

Більшість дослідників у галузі сімейної психології зазвичай визначають два основні ортогональні (тобто не пов'язані) виміри (чуйність і вимогливість) і чотири типи батьківства (тобто авторитетне, ліберальне (поблажливе), авторитарне та неухажне (індиферентне)). Важливо, що чотиристороння модель підкреслює необхідність розгляду поєднання двох батьківських вимірів при аналізі взаємозв'язків між батьківством і поведінкою дітей.

Батьківський стиль представляє сімейний емоційний контекст, де батьки намагаються досягти основних цілей соціалізації, таких як вимога зрілості, повага до соціальних норм або уникнення заподіяння шкоди іншим людям. Авторитарні батьки (холодність і суворість) вимагають дотримання правил і використовують регулярне нав'язування суворих правил, але вони пропонують батьківське середовище, яке є холодним, віддаленим і обмеженим односпрямованим спілкуванням. У той час як авторитетні батьки (теплота і суворість) поділяють такі самі вимоги до дисципліни і дотримання правил, це концептуально відрізняється від авторитарного батьківства, оскільки ці батьки використовують двос-

тороннє спілкування зі своїми дітьми, прислухаються до думок своїх дітей [3]. Таким чином, хоча і авторитетний, і авторитарний стилі виховання мають однаковий рівень вимогливості, лише авторитетні батьки ставляться до своїх дітей раціонально та гнучко, користуючись перевагами двостороннього відкритого спілкування та обговорення різних питань.

Справді, велика кількість сукупних емпіричних даних продемонструвала, що стилі батьківства (тобто авторитетний, авторитарний, ліберальний та індиферентний) по-різному пов'язані з позитивним або негативним впливом на результати розвитку, включаючи агресивність дитини. Загалом, результати досліджень постійно повідомляють, що діти та підлітки, які виховуються в авторитетних сім'ях (теплота і суворість), мають кращі результати розвитку, ніж їхні однолітки, виховані в авторитарних (суворість, але не теплота), ліберальних (теплота, але не суворість), або індиферентних (ні теплота, ні суворість) родин. Зокрема, у сфері агресивності авторитетний стиль пов'язаний з найнижчими рівнями як фізичної, так і вербальної агресії. Батьківська складова суворості/вимогливості (загальна у авторитетних і авторитарних батьків) може допомогти батькам домогтися слухняності та відповідності соціальним стандартам від своїх дітей, тоді як відсутність суворості/вимогливості пов'язана з більш високим рівнем девіантності та агресії.

В даний час Е. Бернарас та ін. [4] у порівняльному дослідженні шести європейських країн (включаючи Швецію та Велику Британію) виявили, що діти з ліберальних батьківських родин мають кращу самооцінку та успішність у школі, навіть кращу, ніж діти з авторитетних батьківських родин. Останні нові дослідження показують, що суворість, жорсткий контроль і нав'язування в практиках соціалізації, здається, сприймаються негативно, і більше уваги необхідно приділяти використанню тепла, емоційній підтримці дитини та участі в соціалізації дітей. Крім того, у цих дослідженнях зазначається, що ліберальний стиль батьківства є оптимальним для нинішнього «цифрового суспільства» в різних середовищах.

Отже, важливе питання полягає в тому, чи впливає стиль батьківського виховання на формування девіантної поведінки дітей. В основі цієї проблеми лежить питання про те, чи переваги оптимального батьківства виходять за межі індивідуальних особливостей дітей, таких як їхня схильність до девіантної поведінки. Наявні емпіричні дані не дають чітких висновків.

Хоча деякі дослідження вивчали вплив стилів батьківського виховання на девіантних підлітків, результати цих досліджень не узгоджуються. З одного боку, тепле, емоційне, чуйне батьківство (звичайне для ліберальних і авторитетних батьків) має тенденцію допомогти девіантним дітям краще пристосуватися до соціальних стандартів. Тим не менш, інші дослідження виявили, що батьківське прийняття та теплота є фактором ризику для девіантних дітей, які не можуть передбачити і зрозуміти наслідки соціальної поведінки та вибрати відповідні засоби для досягнення своїх цілей.

Також деякі дослідження показують, що батьківський моніторинг (наприклад, встановлення правил і обмежень для дітей) не є істотним фактором захисту від підліткової агресії або значною мірою пов'язаний з насильством між дітьми, або навіть те, що суворе батьківство може посилити девіантність у підлітків. Однак інші дослідження показують, що відсутність суворості та вимогливості може бути основним фактором ризику, пов'язаним із девіантною поведінкою дітей.

Оскільки основний спосіб змусити дітей засвоїти соціальні цінності – це обговорення та двостороннє спілкування між батьками та дітьми, деякі стилі батьківства можуть бути неефективними через відсутність діалогу між дітьми та батьками.

У неблагополучних сім'ях, згідно з дослідженнями І.М.Трубавіної [1], найбільш розповсюдженими стилями виховання є: нестійкий стиль виховання, гіпопротекція, потураюча гіпопротекція, емоційне відчуження.

Нестійкий стиль виховання характеризується непослідовністю, невмотивованістю емоційних проявів, коли схвалення або покарання залежать від настрою, а не від поведінки дитини. В результаті такого виховання, дитина засвоює той факт, що все залежить не від її поведінки, а від зовнішніх причин. Таким чином, дитина взагалі не аналізує свої вчинки, не здатна оцінити свої хвилювання.

Виховання за типом гіпопротекції означає зменшену увагу до дитини. В таких ситуаціях батьки не цікавляться успіхами, проблемами, переживаннями своєї дитини. Формально заборони та правила в такій сім'ї існують, батьки ставлять перед дитиною низку вимог, але не контролюють їх виконання. Безконтрольна ситуація пов'язана з байдужістю батьків, або зайнятістю іншими життєвими проблемами. Якщо гіпопротекція поєднується з хорошим емоційним контактом, то така дитина росте в ситуації вседозволеності, у неї не виникає звички до організованості та планування своєї поведінки. Там де батьки зловживають алкоголем, ведуть аморальний спосіб життя, діти не мають елементарного догляду та підтримки, часто застосовують до дітей фізичне насильство.

Під час потураючої гіпопротекції, батьки намагаються виконати будь-яку забаганку дитини, захистити її від невдач, труднощів. В такій сім'ї дитина завжди знаходиться в центрі уваги, вона – об'єкт кохання, «кумир сім'ї». «Сліпа» любов призводить до формування у дітей егоцентризму, завищеної самооцінки. Вони вважають себе поза критикою та зауважень. Свої невдачі вони пов'язують з несправедливістю навколишнього світу або збігом обставин. Дуже важко переносять невдачі.

Дитина, яка залишилася без батьківської турботи, яку виховують в умовах емоційного відчуження, має мало можливостей для формування високої самооцінки, теплих та дружніх стосунків з оточуючими. Недоброзичливість зі сторони батьків викликає неусвідомлену ворожість у дітей. Ця ворожість може проявлятися як відкрито, по відношенню до батьків, так і закрито. Якщо ця агресія спрямована на себе, то вона стає причиною низької самоповаги, причиною вини і тривоги. Дитина тяготиться, її проблеми ігноруються, інколи з нею жорстоко поводяться. Батьки вважають дитину тягарем і проявляють загальне невдоволення нею [2].

Дітям з неблагополучних сімей не вистачає, зі сторони батьків, підтримки і розуміння, визнання в сім'ї, невимушеності під час вираження почуттів, життєвого тону, душевного підйому, впевненості в собі, змоги легко та самостійно підтримувати контакти з іншими людьми, приймати рішення.

Список літератури

1. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю : навчальний посібник. К. : ДЦССМ, 2003. 132 с.
2. Фаустова І.В. Вплив порушення дитячо-батьківських відносин на прояви емоційного неблагополуччя у дітей. *Сучасні проблеми науки та освіти*. 2015. С. 27-34.
3. Baumrind D. Effects of authoritative control on child behavior. *Child Development*. 1966. 37. P. 887-907.
4. Jaureguizar J., Bernaras E., Bully P., Garaigordobi M. Perceived parenting and adolescent's adjustment. *Psicologia: Reflexão e Crítica*. 2018. № 31:8. URL: <https://prc.springeropen>